

SAMUEL MIKOVÍNI (1700—1750) — PRVÝ MODERNÝ KARTOGRAF SLOVENSKA

Základy dnešnej modernej kartografie začal u nás budovať už Samuel Mikovíni, pôvodom Slovák z Ábelovej (okres Lučenec), kde bol jeho otec Samuel Mikovíni starší ev. a. v. farárom. Mladší Samuel narodil sa v Ábelovej, najpravdepodobnejšie okolo roku 1700. Matku stratil v mladom veku, keďže už r. 1704 sa jeho otec druhýkrát oženil s vdovou Katarínou Geitzovou v Lubietovej. Z Ábelovej odišli Mikovíni do Ružomberka, kde otec farároval od r. 1704 do r. 1709. Od r. 1712 do r. 1714 bol S. Mikovíni rektorom školy v Záturčí, odtiaľ prechádza do Jasenovej a do Turčianskej Štiavničky, kde sa stal dvorským kazateľom u barónov Révayovcov. Podľa niektorých Samuel Mikovíni st. krátky čas pôsobil aj v Spišskej Belej. O Mikovíniho otcovi sa zachovali zprávy, že bol veľmi veľkým silákom („vir multis roboris clarus“). Za svojho života dvakrát vyhorel, a preto zomrel vo veľkej biede. Pochovali ho 16. júna 1730 v Necpaloch.

Ako farár v Turčickách zanechal po sebe z r. 1686 slovensky písanú cirkevnú *Historia domus*. Táto svedčí, že rodičovské prostredie mladšieho Samuela bolo čisto slovenské, čo potvrdzujú aj miesta, v ktorých Mikovínioci žili v Liptove a v Turci.

Mládenecký vek prežil Mikovíni so svojimi rodičmi. Roku 1719 nachádzame ho však už v Norimberku, lebo z tých čias pochádza mapa Juraja Buchholtza *Antra Deminfalvensia admiranda*, ktorú Samuel Mikovíni vyrýl v Norimberku.

Mikovíni bol znamenitým kreslíčom a rytcom, o čom svedčia aj jeho prvé práce. Tieto vznikli v čase, keď mladší Samuel študoval v Altdorfe pri Norimberku „božské matematické vedy“. Na altdorfskej univerzite študoval od 30. júna 1721 do 30. júna 1722. Z Altdorfu prešiel do Jeny, kde r. 1723 dosiahol hodnosť zememeračského inžiniera.

Na vnímavú a umelecky nadanú Mikovíniho dušu pôsobil pobyt v Altdorfe veľmi účinne práve bohatosťou stredovekých architektonických pamiatok. Prvé Mikovíniho práce vyšli v Norimberku. V nakladateľstve E. F. Zobel vyšlo r. 1723 dokonca už 12 Mikovíniho pohľadov na Altdorf aj s krátkym historickým opisom altdorfských pamätností. Je to Mikovíniho *Das Merkwürdigste von der Löbl. Nürnbergischen Universitäts Stadt Altdorf* (obr. 1).

V tom čase zozbieral Mikovíni aj materiál pre dielo *Nürnbergische Prospecte*. Je to umelecky a historicky hodnotný súbor pohľadov na Norimberk, pozostávajúci z 37 samostatných kresieb.

Prvé Mikovíniho pohľady na pamätnosti Slovenska vyšli tak isto v Norimberku r. 1723. Toho roku vydal Peter Conrad Monath dielo Mateja Bela *Hungariae antiquae et novae prodromus*, do ktorého nakreslil Samuel Mikovíni najmä pohľad na Sklené Teplice, Vyhne, Bratislavu a ešte ďalších 5 náčrtov, medzi nimi aj Buchholtzovu mapu o Demänovských jaskyniach. Hungarus adolescens, ktorý je ozdobou „Mikovíniho pohľadu“ na Bratislavu, má byť vraj sám Mikovíni, najmä aj preto, lebo úplne podobnú postavu vyrýl r. 1747 v diele Moelibea (Mateja Bela) *Der Ungarische Sprach-Meister*.

Po skončení vysokoškolského štúdia vracia sa Mikovíni na Slovensko a usadzuje sa v Bratislave, kde prijal miesto župného inžiniera Bratislavského komitátu. Prvý záznam o jeho službe v Bratislave je zo 7. júna 1725, lebo vtedy mu vyplatili 24 zlatých za prehliadku Siseku („Pro fatigio et delineatione Mathematici Samuelis Mikovéni, occasione revisionis fluvii Sarfëvensis...“).

Generálna kongregácia Bratislavskej župy ho oficiálne vymenovala za komitátneho inžiniera iba 5. decembra 1726, určiac mu ročný plat 150 zlatých. Rozhodnutie o tomto zachytil Ján Bacsák vo svojom *Index actorum congregationalium* takto: „Pro geometra Comitatus assumptus Samuel Mikovinyi cum Salario flor. 150.“ Ako župný inžinier mal Mikovíni za úlohu stavať poškodené násypy jednotlivých riek, ktoré pretekali cez Bratislavský komitát. S tým súvisela i oprava ciest a mostov, ako aj potrebné regulačné a zememeračské práce.

Je prirodzené, že najväčším problémom v tom čase bol Dunaj, ktorého hladina cez rok viackrát vystúpila tak vysoko, že na mnohých miestach popretŕhala vystavané hrádze a násypy. Mikovíni ako komitátny inžinier vykonal viaceré prehliadky násypov Dunaja na Žitnom ostrove. K týmto prehliadkam sa niekedy pridružili aj opravy násypov Váhu a Dudváhu, ktoré sa často tiež naširoko rozvodňovali.

O vykonaných služobných cestách sa nám zachovali originálne *Mikovíniho relácie*, ktoré sú uložené v kongregačnom materiáli Bratislavskej župy v Štátnom archíve v Bratislave. Z nich si môžeme urobiť bezpečný názor o spôsobe opráv poškodených násypov a o Mikovíniho návrhoch na uskutočnenie potrebných opráv. *Mikovíniho relácie* dostatočne osvetľujú druhé obdobie jeho tvorby, službu v Bratislave. Sú to vlastne najstaršie originálne pamiatky po Mikovíni. Prvá jeho relácia je z 22. júla 1725, ďalšia z 13. augusta 1725, potom z 10. mája 1726; relácia z 20. mája 1729 a z 25. septembra 1730 sa dotýka prestavby dunajského koryta pri Bodíkoch. Túto stavbu Mikovíni vymeral, riadil a uskutočnil.

Po návrate z Jeny do Bratislavy sa Mikovíni oženil. Jeho presné sobášne záznamy ešte nepoznáme, môžeme ich však zrekonštruovať z matričných záznamov Mikovíniho detí. V *matrike pokrstených* ev. a. v. v Bratislave sa dočítame, že 2. apríla 1728 sa narodil Samuel Wolfgang Mikovíni. Jeho otec bol „Herr Samuel Mikowiný, inlyti Comitatus Posoniensis Mathematicus“, matka pani Anna Regina, rodená Gülischin, krstný otec Matej Bel s manželkou Zuzanou. Podobné údaje sú aj zo dňa 5. februára 1730, keď sa Mikovíniomcom narodilo druhé dieťa, Carolus Stanislaus. Pri mene Samuela Mikovíniho je ešte údaj, že je to najmenejší župný inžinier Bratislavskej župy („... Mathematicus Com. Poson. solertissimus“).

V Bratislave sa im narodili ešte dve deti, a to 20. novembra 1731 Elisabetha Christina a 21. decembra 1733 Thomas Ludovicus. Piate dieťa bola Charlotta Mikovíniová, lenže táto sa už narodila v Banskej Štiavnici dňa 11. marca 1736. Mikovíniovci mali dovedna 5 detí, avšak Samuel Wolfgang zomrel ešte 24. februára 1731 a Charlotta 3. januára 1738.

Počas pobytu v Bratislave Mikovíni začal pracovať teoreticky na otázke *kvadratury kruhu*. Svoje názory o tejto téme zhrnul v diele *Epistola de quadratura circuli*, ktoré vyšlo vo Viedni 1730. Dosiaľ sa mi ho nepodarilo zadovážiť, avšak podľa Gejzu Petrika *Bibliographia Hungariae 1712–1860*, II, 738 má byť v Budapešti v Országos Széchényi Könyvtári. O tom, že Mikovíni takéto dielo skutočne napísal, svedčí aj Štefan Katona, ktorý o Mikovíniom r. 1806 poznamenal okrem iného aj toto: „... Mikovini Samuel... Scripsit etiam de quadratura circuli Viennae 1730.“

Otázka kvadratury kruhu bola v tom čase akosi veľmi aktuálnou, lebo sa ňou začal zapodievať aj kapitán Leistner. Názory Mikovíniho sa líšili od teórií Leistnerových.

Sám Mikovíni zaútočil na Leistnera v Liste, ktorý adresoval svojmu viedenskému priateľovi astronómovi Marinonimu. Takto r. 1739 vyšla vo Viedni ďalšia práca Mikovíniho *Epistola ad . . . d. Io. Iac. Marinonium . . . occasione questionis de quadratura circuli nuper perperam motae et falso definitae à d. Ios. Ign. Car. Leistnero . . .*

Súčasnne s týmito problémami riešil Mikovíni aj otázky astronomického pozorovania. Dnes už bezpečne vieme, že Mikovíni mal v Bratislave na Dlhej ulici (dnešná Nálepková ul.) svoj vlastný dom (. . . in Platea Langen gassen . . .). Mikovíniho dom bol šiestym od Darexu k domu sv. Martina. V zadnej časti svojho domu si Mikovíni zriadil so súhlasom mestského magistrátu zvláštne *observatórium*. Toto jeho observatórium sa dotýkalo mestských hradieb, ktoré boli v tom čase na severnej strane dnešného Hviezdoslavovho námestia. Mestský magistrát dňa 5. augusta 1733 dovolil Mikovíniemu urobiť si cez mestské múry dokonca aj okná s tým, že tieto časti múru opravi samo mesto.

Mapovanie Slovenska a Uhorska

Umelecké a odborné schopnosti Samuela Mikovíniho sa mohli naplno rozvinúť po r. 1730. Dňa 12. novembra 1731 na príkaz samého cisára Karola VI. vydala miesto-držiateľská rada v Bratislave apel na všetky mestá, župy a kongregácie v Uhorsku, aby

Obr. 1. Samuel Mikovíni, *Pohľad na Altdorf*.

všemožne vyšli v ústrety Samuelovi Mikovínimu pri jeho mapovaní. Tento rozbeh Mikovíniho génia umožnila spolupráca s Matejom Belom († 1749), známym osvietencom, ktorý bol poverený napísať historickotopografický obraz Uhorska. A do tohto Belovho diela bolo treba dodať o jednotlivých župách podrobné a presné mapy, doplnené pohľadom na význačné miestne pamätnosti a mestá. Výber týchto mužov bol skutočne pozhnaním nielen pre Uhorsko, ale aj pre Slovensko. Ako Bel, tak aj Mikovíni boli pôvodom Slováci. Obaja však s ostatnými osvietencami považovali za svoju matku aj Uhorsko, v ktorom žili. Možno smelo povedať, že Matej Bel by sa nebol stal svojím dielom „*Velkou ozdobou Uhorska*“, keby nebol mal za spolupracovníka umelecky nadaného a odborne vyškoleného Samuela Mikovíniho. Tento už dávnejšie prekvapil svet svojimi dokonalými perokresbami, ktoré sa od vzoru takmer ničím nelíšili. Mikovíni sa stal „slovenským Leonardom da Vinci“ už v Norimberku. Jeho talent sa však ešte viacej rozvinul, keď začal spolupracovať s Matejom Belom, ku ktorému ho púťali aj rodinné a náboženské vzťahy. Matej Bel by sa nebol stal tvorcom dejín Uhorska bez Mikovíniho a Mikovíni by nebol mohol tak dokonale rozvinúť svoju kartografickú a meračskú metódu, keby nebolo Mateja Bela. Dielo jedného vyrástlo na diele druhého, a preto možno za „*magnum decus Hungariae*“ a môžeme teraz pridať et Slovaciae považovať práve tak Mikovíniho ako Mateja Bela.

O Mikovínim je známe, že mal opraviť aj Müllerovu mapu Uhorska z r. 1709. Preto možno o ňom bezpečne tvrdiť, že dokonale mohol odsúdiť staršiu kartografickú tvorbu, lebo nehľadela na mapu z osvietenského stanoviska, ale iba so zreteľom na vlastný zisk. Z toho dôvodu odstránil Mikovíni z mapy zákres umeleckých motívov, vymedziac im miesto do tých mapových priestorov, ktoré sa námetu už nedotýkajú, t. j. do rohov. Tam umiestňoval Mikovíni svoje nádherné parergy, kde dával aj názvy máp, pohľady na význačné mestá a pod.

So svojou meračskou metódou oboznámil Samuel Mikovíni najprv Mateja Bela v liste adresovanom tomuto učencovi. Je to Samuelis Mikovini *Epistola de Methodo Concinnandarum Mapparum Hungariae Topographicarum*. Vyšiel v Bratislave r. 1732.

Matej Bel mal v úmysle napísať podrobnú historickogeografickú štúdiu o celom Uhorsku. Z tohto diela vyšli za života Mateja Bela iba štyri zväzky, avšak veľké šťastie, že v týchto zväzkoch je aspoň západné a stredné Slovensko až po župu Spišskú a Gemerskú. Teda túto časť Samuel Mikovíni aj podrobne zmapoval. Mikovíniho mapy sú takto najstaršími župnými mapami Slovenska. A keďže mali byť pre dielo Mateja Bela, prvé ich reprodukcie sú teda skutočne v monumentálnom Belovom diele *Notitia Hungariae novae historico-geographica I—IV*. Vyšlo vo Viedni r. 1735—1742. Samuel Mikovíni aj tu bližšie vysvetľuje čitateľom Belových *Notitií* hlavné zásady svojej mapovacej a kartografickej metódy. Prvé *Monitium ad lectorem* vyšlo r. 1735, druhé r. 1737 a v III. zväzku *Belových Notitií*, kde je v úvode aj „*Samuelis Mikovini De Mappis suis... Monitium II*“.

Mikovínimu možno pripísať zásluhu, že svojou meračskou metódou zriadil vlastne prvú základnú triangulačnú sieť od Bratislavy až po Banskú Štiavnicu a Banskú Bystricu. Aj Mikovíni vedel, že polohu jednotlivých bodov treba zakresľovať do mapy podľa zemepisných súradníc. Tieto Mikovíni zisťoval astronomickým meraním. Zistené prvky overoval si trigonometrickým pozorovaním. Všetky svoje výpočty premietal na *Bratislavský poludník* (meridianus Posoniensis), ktorý mu bol ako nultý poludník počiatočným poludníkom. Tento je základným konštrukčným poludníkom na všetkých Mikovíniho mapách. Podľa neho je zostrojená aj mapa Jána Kóváča a *Mappa Comitatus Mosoniensis*, ktorá nám umožňuje presne určiť priebeh Bratislavského poludníka. Mikovíni mal jedno meračské stanovište v severovýchodnej veži Bratislavského krá-

Fovského hradu a cez túto vežu prechádzal aj jeho základný Bratislavský poludník.

Jeho ďalšími meračskými a pozorovacími stanoviskami boli „Výbežok za Svätým Jurom“, Nitriansky hrad, Banská Bystrica, Vojšín a Sitno.

Svoje výpočty Mikovíni porovnal s astronomickým pozorovaním de Marinonihho a zistil, že medzi nimi niet väčšej diferencie.

Kompletná meračská metóda Samuela Mikovíniho pozostáva vlastne zo štyroch druhov pozorovaní: 1. *astronomického*, 2. *geometrického*, 3. *magnetického*, 4. *hydrografického*. Pri magnetickom pozorovaní pracoval s búzou, ktorá bola upevnená na lodi, keď meral riečny tok.

Svoje mapy Mikovíni zostrojil metódou astronomicko-geometrickou. Podľa Mikovíniho sú to geografické mapy, na ktorých je verne zakreslená nielen horizontálna, ale aj vertikálna situácia; Mikovíni usudzoval, že za takéto možno označiť už mapy Picardove, Cassiniho, Angličana Nordwooda a Holanďana Schneliusa. Toto by boli vlastne prví moderní kartografovia na svete.

Sám Mikovíni rozdelil vtedajšiu mapovú produkciu do 4 kategórií. Ako osvietenec veľmi ostro odsúdil tých autorov, ktorí zostrojili mapy bez toho, že by poznali terén. Autorov týchto máp nazval „davom v špine zrodeným, hoci učeným“. Ich postup je mu „naničhodným lakomstvom“, lebo „ich špinavá ziskuchtivosť“ nesleduje verejný, ale súkromný záujem. Doterajších výrobcov atlasov označil Mikovíni za „hlúpych a nevzdelaných“, lebo týchto prilákala viacej „túžba po zisku“ ako láska k umeniu. Podľa neho sa skutoční „matematici“ budú pomaly hanbiť priložiť ruku ku geografickým dielam, keďže každý účtovník, hladič skla, zostavovateľ kalendárov, murár, rytec a mechanik nechá sa uctievať ako aritmetik, geometer, optik, astronóm, architekt, mechanik a pod. Mikovíni označil mapy z atlasov za „karty a obrazy“; pri druhej skupine máp autor poznal už kraj, takže tieto výtvary sú aspoň „ideami“ mapy. Geometrické mapy tak isto nie sú ešte dokonalé, lebo sú určené iba pre vojenské a hospodárske účely.

Za skutočné mapy považuje mapy geografické, zostrojené metódou astronomicko-geometrickou. Takýchto máp Mikovíni zostrojil veľké množstvo. Je isté, že ich počet sa ešte zväčší, no napriek tomu môžeme povedať, že poznáme do 100 mikovíniovských máp. Tolko nevytvoril ani jeden inžinier do Mikovíniho čias, ba ani po Mikovíni. Jeho mapy sú už skutočnými topografickými mapami, na ktorých je vyznačený aj terén, a to šrafami. Je pravda, že Mikovíniho šrafy nemajú ešte koncepciu Lehmannovu (čím pruhší svah, tým hustejšie šrafy), no jednako sú ukážkou, z ktorej vychádzali mapovači prvého vojenského mapovania v Uhorsku a neskoršie aj sám Lehmann. Mikovíniho šrafy sú krížovými šrafami, končiare a najvyššie miesta sú biele, svahy tmavé. Niektorí vidia v nich tzv. húsenicové šrafovanie. Mikovíni postupoval originálne aj v zákrese horizontálnej situácie pri zobrazovaní jednotlivých kultúr, vodstva, sídlisk a ciest. Lesy na hrebeňoch vyznačoval značkami stromov alebo drobnými krúžkami, čiarkovaním a šachovnicou rozlišoval bloky kultúr na svahoch a rovinách, pre traviny dával rady čiarok a bodiek, pri močarínach zakresľoval pevnejší okraj a pod. To by boli vlastne pravzory dnešných konvencionálnych značiek. V kresbe sídlisk začal aplikovať názornú a sugestívnu generalizáciu. Jednotlivé názvy opísal typologicky jednotne podľa ich skutočného významu. O Mikovíni je známe, že niektoré mapy sám ryl, iné mu ryli Juraj David Krištof Nicolai, J. Kaltschmidt, Andrej a Jozef Schmuzer a i.

Hoci je možné, že o Mikovíniim sa v stredo európskych archívoch nájde ešte veľa materiálu, jednako už dnes možno súhlasne s Alexandrom Takácsom povedať, že Mikovíni je „najsľávnejším inžinierom celého 18. storočia“. Prvý podrobnejší súpis Mikovíniho map vyhotovil dr. I r m é d i - M o l n á r L á s z l ó v štúdiu *Mikoviny Sámuel térkép felvételi módszeré*. Vyšla r. 1930 v *Térképészeti Közlöny*. Tu však mohol podľa mena uviesť iba 20 máp Mikovíniho. Oveľa bohatší zoznam Mikovíniho máp vyšiel v *Térképészeti Közlöny* r. 1934, keď tam uverejnili štúdiu dr. B o r b é l y h o Andora *Újabb adatok Mikoviny Sámuel életrajzához és műveihez*. Takto sa v Maďarsku stalo štúdiom Mikovíniho natoľko aktuálne, že dr. T á r c z y - H o r n o c h Antal mohol podať dokonca už aj monografický náčrtok o Mikovíniim, ktorý r. 1936 a 1942 uverejnil v *Térképészeti Közlöny*. O Mikovíniim vyšli tu aj iné štúdie, napr. r. 1932 práca F a l l e r a Jenő a r. 1950 dr. V a l k ó a Arisztida. Roku 1951 a 1955 vyšli kratšie úvahy o Mikovíniim v časopise *Élet és tudomány*, prípadne r. 1950 vo *Földmérés-tany* Kézlelmény. Toto všetko prispelo k tomu, že dr. F o d o r Ferenc mohol náležite pristúpiť k zostaveniu Dejín kartografie Uhorska (*A magyar térképírás*).

Mikovíniho činnosť bude však iba vtedy správne ocenená, keď sa náležite využijú aj archívne fondy v ČSR. Už dnes môžeme oznámiť, že som našiel bohaté kolekcie mikovíniiovských originálov v Štátnom ústrednom archíve v Prahe a v archíve ÚNV v Bratislave. Treba k nim pridať neznáme Mikovíniho mapy z Ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici, na ktoré prvý upozornil dr. Jozef G i n d l. Takto sa počet známych Mikovíniho máp oproti všetkým starším súpisom zvýšil na 100.

Na tomto mieste nemožno uviesť diplomaticky presné tituly toho, čo Mikovíni vytvoril; a hoci žil iba pol storočia, podarilo sa mu aj za taký krátky čas vytvoriť bohaté dielo, ktoré ani vekom nestráca na cene. O niektorých jeho mapách máme už zprávy v literatúre alebo doklady v súčasných inventároch; tie tu však nebudeme uvádzať. Spomenieme iba mapy, ktoré sa dosiaľ neuvádzali ani v našej ani v cudzej literatúre.

V archíve ÚNV v Bratislave sú tieto originály Samuela Mikovíniho:

1. *Mappa Modernum situm, Meandros et Alveos DANUBII ad Posonium exhibens*. Designante S. Mikovini 4. nov. 1742 (obr. 2). Rozmery 27×20,2 cm. Jej mladšia kópia je v Ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici. Rozmery 29,5×23 cm. Autor kópie skomolil krstné meno Samuela Mikovíniho, lebo ho označil za Štefana Mikovíniho.

2. Špitálska ulica v Bratislave (*Platea Xenodochialis*). Je to plán odvodňovacích kanálov z priestoru Špitálskej ulice, ktorú za Mikovíniho čias zastavovali. Pochádza z doby okolo 14. augusta 1733. Rozmery 37×24 cm.

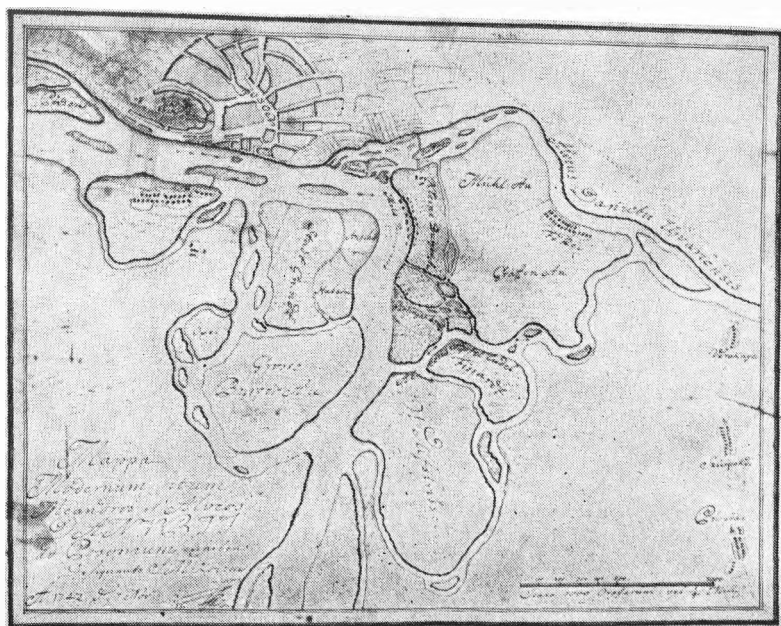
3. *Plan Einer vor 2. Compagnie Cavallerie umgerichteter Casserne; wie solche in der Fr. Königl. Stadt Pressburg vor dem Fischer-Thürl füglich erbaut werden könnten entworfen* durch S. Mikovini. Mierka 17,5 cm — 40 siah. Rozmery 47×30 cm.

Ďalšie dva neznáme Mikovíniho originály sú v Ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici, kde je:

4. *Eigentliche Lage Aller von dem Raichauer—Teich-Wasser gangbahres Künste und Puch-Wercke so wohl durch dem alten Werg über Windschacht und Steplitzhoff als auch durch dem neu projectirtes über Windschacht und Pacherstollen...* von S. Mikoviny. Rozmery 77×32 cm, mierka 15,4 cm — 500 vied. siah. Inv. č. S 1030 HKG.

5. *Plan der Schemnitzer und Dillner Gegend, Gebürge, Thäller, Bergwercke Erbstöllen, Schächte, Künste, Wasserführungen, Wege und übrige Gebäude, Wie auch*

das Streichen der vornehmsten haupt-Gänge besonders aber Wie weit noch der Dillner Erbstollen dem Spitaler Gang nach biss unter Pacher-Stollen etc., etc., vorstellend alles nach accuratten Mass entworfen von S. Mikoviny... Rozmery 199×89 cm, mierka 26,2 cm — 500 štíavnických banských siah. Inv. č. S 1 HKG. Okrem originálu, ktorý vyhotovil Samuel Mikovíni, je tu aj kópia tejto mapy, zhotovená J. N. Fiererom. Inv. č. S 1 HKG.

Obr. 2. Samuel Mikovíni, *Mappa Modernum Situm Meandros et Alveos Danubii* z r. 1742.

Najbohatšia kolekcia Mikovíniho originálov v ČSR je v *Štátnom ústrednom archíve v Prahe*, kde sú pod sign. SMMP č. 292, 315, 504, 899, 930, 936, 943, 944, 1014, 1132, 1162, 1229 a 1230.

V Prahe sú tieto Mikovíniho mapy:

6. *Ichnographischer Entwurff des Gebits, der Frey. Kön. Bergstadt PUKANTZ* und der benachbarten Gegend, samt allen darinnen befindlichen Bergem etc... Geometrisch abgemessen und vorgestellt durch S. Mikoviny. Rozmery vnútri rámu 34×51 cm, mierka 12,1 cm — 3000 vied. siah.

7. *Mappa Dominii LIPTSE ad Cameras Montanicas spectantis*. Exacte dimensurante ac delineante Sam. Mikovini. Mierka 16,5 cm — 1 nem. míľa. Rozmery vnútri rámu 43,5×92 cm.

8. *Grund Riesz von dem gantzen Zusammenhang derer Kay. und Kön. SCHEMNITZER Grubenfelder*... Cop. v. Th. Ludow. Mikowinii Peracta 1754. Je to originálna kópia Tomáša Ludovíta Mikovíniho, Samuelovho syna a jedného z jeho žiakov.

9. Jedinečnú parergu má *Ichnographischer Entwurff der Kön. Frey. Berg Stadt NEVSOHL*... Geometrisch ausgemessen und verfertigt durch S. Mikoviny. Rozmery vnútri rámu 46,5×58 cm, mierka 16,8 cm — 4000 vied. siah.

10. Znalosť bibličtiny potvrdil Mikovíni na mape *Ichnographischer Entwurff der Gebiete der Freyen Kön. Nieder-Ungar. Bergstädte SCHEMNITZ und DILN* Wie auch der Kaysrl. Cam. Herschaft SAXSENSTEIN... Geometrisch abgemessen, aufgesetzt, und verfertigt durch Samuel Mikoviny.

Obr. 3. Samuel Mikoviny, *Tabula Ichnographica Plagae ... Cremniciensis...*

11. *Tabula Ichnographica Plagae Lib. Reg. Mont. Civitatis CREMNICIENSIS...* elaborata opera S. Mikoviny (obr. 3). Opäť nádherná parerga s pohľadom na Kremnicu. Rozmery vo vnútri rámu sú 51,6×42 cm, mierka 16,75 cm — 4000 siah.

12. *Eigentliche Entwurff des in dem REICHAUER GRUND bey Schemnitz von Einer Hochlöbl. Kayserl. Hoch. Camer. Anno 1738 resolv. und 1739 . . . Des. par S. Mikoviny.* Rozmery 43,7×34,4 cm, mierka 6,8 cm — 100 vied. siah.

13. *Haupt Profile der Dammen des, in dem REICHAUER GRUND bey Schemnitz angelegten grossen Wasser -Teiches.* VII. 1739. Entworfen durch S. Mikoviny. Rozmery 42×32 cm, mierka 13,9 cm — 50 vied. siah.

14. *Ichnographischer Entwurff des Gebiets Der Frey. Kön. Bergstadt LIBETEN . . .* Ausgemessen und aufgesetzt von S. Mikoviny. Rozmery 40,5×61 cm, mierka 16,7 cm — 4000 siah.

15. *Mappa Domini Cameralis LIKAVA cum Maiori Comitatus Liptoviensis parte.* Dimensurante ac designante S. Mikoviny. . . Na mape sú takmer samé slovakizmy. Rozmery 44×65 cm, mierka 16,75 cm — 4000 vied. siah.

16. *Windschachter Teich Carte . . .* Ausgemessen und verfertigt von S. Mikoviny. Rozmery 105×50,5 cm, mierka 36,9 cm — 500 vied. siah.

17. Pod číslom 1229 a 1230 je Mikovíniho originál a jedna kópia jeho mapy *Vorstellung des Alten Schadhafften Gollbacher Tauf Dammes.* Entworfen von Mikoviny. Rozmery 29,5×44 cm, mierka 13 cm — 40 vied. siah.

Prážské originály majú v niektorých prípadoch buď kópie, alebo aj ďalšie originály zhotovené samým Mikovínom v Országos Levéltári v Budapešti. Týmto sa potvrdzuje, že Mikovíni niektoré svoje mapy vyhotovil vo viacerých exemplároch.

Ďalšie Mikovíniho pamiatky

Po Tomášovi Ludovítovi Mikovínom sa našla ešte mapa *Düllner und Profil Erb- und Sect. Mariahülff-Stollner Gruben Grund Riess und profil . . .*, vyhotovená 20. augusta 1755. Z mapy vidieť, že Tomáš Ludovít Mikovíny vedel lepšie kresliť náčrty a profily než mapy. Originál je v Ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici. Inv. č. S 588 HKG.

Dôležitým dokumentom o postupe prác na stavbe násypu a priekopy v Bodíchoch r. 1732 je originálna *Mikovíniho relácia* z 13. mája 1732, uložená v Štátnom archíve v Bratislave.

Počas pôsobenia v Bratislave vykonal Samuel Mikovíni pre uhorskú dvorskú komoru v Bratislave meracie práce na stavbu cesty *Trakovice (Karkócz)—Leopoldov*. Táto stavba si vyžiadala aj reguláciu Dudváhu. Všetky meračské a kartografické práce s týmto spojené Mikovíni skončil do 20. júna 1735. Pôvodná Mikovíniho relácia obsahuje popis mapy nazvanej *Mappa viarum Karkotziensium Sumptibus Aerarii Regii Anno 1737 reparatum*, ktorej vznik je týmto datovaný do r. 1735. Okrem mapy je v relácii opis potrebných stavebných úkonov. Pôvodina je v Štátnom archíve v Bojniciach, fasc. Staré spisy II, 403. Dňa 23. mája 1736 predkladá ju gróf František Eszterházy s historicky cennou reláciou generálnej kongregácii Nitrianskej župy, ktorá o nej rozhodla v júli 1736 na zasadnutí v Hlohovci.

Ďalšie dokumenty vytvoril Mikovíni v Komárne (plán Komárna a *Fortalitium Novum Comaromiense*) a v Banskej Štiavnici.

Mikovíni v Banskej Štiavnici

Dňa 28. septembra 1735 vymenoval kráľ Karol VI. Samuela Mikovíniho do Banskej Štiavnice za geometra banských miest a za profesora na vzniknutej baníckej škole. Prechodom Mikovíniho do Banskej Štiavnice začína sa nové obdobie v jeho činnosti.

Mnoho podrobností zo štiavnického pôsobenia Samuela Mikovíniho zozbieral Voj-

tech B a k e r v štúdií *Samuel Mikoviny, prvý profesor prvej baníckej školy v Európe*. Jeho údaje sú dôležité aj tým, že podrobnejšie osvetľujú bohatú činnosť tohto Slováka, ktorého rozsiahle vedomosti využila i Mária Terézia r. 1744, keď podľa jeho rady zariadila obranu slovensko-moravských hraníc pred prípadným útokom Fridricha II.

Ян Пургина

САМУИЛ МИКОВИНИ (1700—1750) — ПЕРВЫЙ СОВРЕМЕННЫЙ
КАРТОГРАФ СЛОВАКИИ

Эпоха просвещения вызвала перелом также и в картографии. Старый изобразительный прием не мог удовлетворять всем требованиям этой эпохи. Новая эпоха требовала более верного изображения местности. Эти задачи в Средней Европе начал осуществлять Самуил М и к о в и н и, уроженец с. Абелова в Новограде, где его отец был евангелическим священником. Талант Миковини полностью начал развиваться после 1731 года, когда по указанию императора он начал составлять карты для произведения Матея Б е л ы *Notitia Hungariae novae historico-geographica*,

Деятельность С. Миковини можно разделить на три этапа: нюрнбергский период, когда, будучи студентом математики, он создает под влиянием богатства городской архитектуры ценные виды Нюрнберга и Альтдорфа, прешпорский период, когда, будучи инженером Братиславской жупании, он начинает своей работой удивлять весь тогдашний мир, наконец, штъявницкий период, когда он работает преподавателем молодых кадров шахтёров. Во время своей деятельности Миковини очень успешно сотрудничал с Матеем Белой. Таким образом и Миковини становится большим украшением Словакии. Его карты составлены по астрономическо-геометрическому методу. До сих пор известно, что Миковини составил около 100 карт горно-промышленных центров и жупаний, кроме того было найдено около 50-ти видов Нюрнберга и Альтдорфа, много рисунков находится в произведениях Белы. В последнее время было найдено около 40 страниц официальных докладов Миковини.

Таким образом Миковини перерос не только свою эпоху, но и Венгрию.

Перевод со словацкого Н. Р я б и н и н о й

Объяснение рисунков

Рис. 1. Самуил М и к о в и н и, *Вид г. Альтдорф*.

Рис. 2. Самуил М и к о в и н и, *Mapa Modernum Situm Meandros et Alveos Danubii* от 1742 г.

Рис. 3. Самуил М и к о в и н и, *Tabula Ichnographica Plagae . . . Cremniciensis . . .*

Ján Purgina

SAMUEL MIKOVÍNI (1700—1750) — DER ERSTE MODERNE KARTOGRAPH
DER SLOWAKEI

Das Zeitalter der Aufklärung bedeutete auch für die Kartographie einen Umbruch. Die alte Abbildungsmethode konnte den Forderungen der Aufklärung nicht entsprechen. Die neue Zeit verlangte eine getreue Geländedarstellung. Diese Aufgaben begann in Mitteleuropa Samuel Mikoviny in die Tat umzusetzen. Er war aus Ábelová (Komitat Novohrad) gebürtig, wo sein Vater evangelischer Pfarrer war. Mikovinis Talent begann sich voll nach dem

Jahre 1731 zu entwickeln, als er auf Anordnung des Kaisers begann Karten für Matej Bels Werk *Notitia Hungariae novae historico-geographica* anzufertigen.

Samuel Mikovíni's Tätigkeit kann man in drei Etappen einteilen: die Nürnberger Zeit, in der er als Mathematikstudent unter dem Eindruck des Reichtums der städtischen Architektur wertvolle Panoramas von Nürnberg und Altdorf verfertigt, die Pressburger Zeit, als er als Ingenieur des Pressburger Komitats durch seine Arbeit beginnt, die ganze damalige Welt in Erstaunen zu setzen, und schliesslich die Schemnitzer Zeit, in der er in Schemnitz (Banská Štiavnica) den Bergmannsnachwuchs zu unterrichten beginnt. Mikovíni arbeitete während seiner Tätigkeit sehr erfolgreich mit Matej Bel zusammen. Und so wird auch Mikovíni zur Zierde der Slowakei. Seine Karten wurden mit Hilfe der astronomisch-geographischen Methode angefertigt. Heute wissen wir dass Mikovíni bis 100 Bergwerks- und Komitatskarten verfertigte. Ausserdem wurden bei ihm bis 50 Panoramas von Nürnberg und Altdorf gefunden. Zahlreiche Zeichnungen befinden sich auch in den Werken Bels. Und neulich fand man wieder 40 Seiten amtlicher Berichte von Mikovíni.

Mikovíni war seiner Zeit, sowie auch den damaligen Verhältnissen in Ungarn voraus.

Aus dem Slowakischen übersetzt von R. Lindner

Erklärung zu den Abbildungen

Abb. 1. Samuel Mikovíni, *Blick auf Altdorf*.

Abb. 2. Samuel Mikovíni, *Mappa Modernum Situm Meandros et Alveos Danubii* aus dem Jahre 1742.

Abb. 3. Samuel Mikovíni, *Tabula Ichnographica Plagae... Cremniciensis...*